

OBSERVEREN VAN MAALTIJDEN IN EEN VERPLEEGHUIS

Opdracht

Kenniscentrum Zorginnovatie

Dr. Jacomine de Lange, Lector Transitie in Zorg, februari 2018

Observatie van de maaltijd in een verpleeghuis of kleinschalige woonvorm voor mensen met dementie met tips voor verbetering.

Doelgroep

Hbo-studenten die stage lopen in een verpleeghuis of andere woonvorm voor mensen met dementie.

Leerdoelen

- ▶ Nagaan wat gezonde en voldoende voeding is voor mensen met dementie
- ▶ Nagaan hoe persoonsgerichte zorg vorm krijgt tijdens de maaltijd
- ▶ Nagaan hoe zelfredzaamheid bevorderd wordt tijdens de maaltijd
- ▶ Nagaan hoe sociale betrokkenheid gestimuleerd wordt tijdens de maaltijd
- ▶ Nagaan hoe omgegaan wordt met afweergedrag tijdens de maaltijd
- ▶ Nagaan hoe familie en vrijwilligers betrokken worden bij de maaltijd
- ▶ De woonvorm adviezen geven voor verbetering op deze punten

Stapsgewijze werkwijze

1. Oriënteer je op het onderwerp door te bestuderen:
 - o Kennisclips over voeding, beschikbaar op www.hr.nl/dementieonderwijs.
 - o Roest, E. en Lange J. de (2011) 'Eet u prettig' handreiking om beter aan te sluiten bij wensen, behoeften en mogelijkheden van mensen met dementie tijdens de maaltijd. Kenniskring Transitie in Zorg, Hogeschool Rotterdam. [Hier beschikbaar](#).
 - o Groenewoud, J.H., In den Bosch, H.J.H., & Lange, J. de. (2009) Omgaan met afweergedrag bij eten en drinken van bewoners met dementie, Kenniskring Transitie in Zorg, Hogeschool Rotterdam. [Hier beschikbaar](#).
 - o Wapenaar, J., & van de Rest, O. (2016). Voeding en dementie. Gezondheid en genieten in 1 recept. Wageningen Academic Publishers, Wageningen.
2. Bespreek de opdracht met je stagebegeleider en vraag toestemming. Ga na welke toestemming van wie verder nog nodig is.
3. Kies een maaltijd uit die je wilt observeren: dag, datum, tijdstip. Informeer betrokkenen over je wat je gaat doen en dat je observeert en niet meehelpt met de maaltijd. Wees eerlijk, maar vaag. Ga niet zeggen op welke punten je allemaal gaat letten, want dan zou je het gedrag van betrokkenen kunnen beïnvloeden. Zeg dat het belangrijk is dat ieder zichzelf blijft en handelt zoals altijd.

4. Kies een plekje in de huiskamer waar je zo onopvallend mogelijk kunt zitten en waarbij je goed zicht hebt op de maaltijd. Neem een schrijfblok en pen mee. (laptop kan ook, maar is wat opvallender)
5. Maak een plattegrond van de ruimte en schrijf op met codenamen wie er aanwezig zijn (bewoners, personeel, familieleden en vrijwilligers). Bijv. door voor de initialen een b, p, f, en v te zetten.
6. Beschrijf wat er gebeurt tijdens de maaltijd: het gaat om gedragingen en uitingen van de verschillende groepen die je observeert. Let niet alleen op verbale maar ook op non-verbale uitingen.

Tip: schrijf actief B doet dit en P zegt dat. Niet: er wordt gezegd dat, b wordt gestimuleerd door..

Voor aanvang: Start een half uur voor aanvang van de maaltijd en beschrijf de voorbereidingen: Denk bijv. aan: hoe worden de bewoners erop geattendeerd dat de maaltijd gaat beginnen, hoe worden de tafels klaargemaakt, hoe worden bewoners welkom geheten, hoe wordt de bewoners een plaats gewezen, hoe helpen bewoners mee, wat zeggen personeelsleden en bewoners onderling en tegen elkaar, hoe reageren bewoners en personeelsleden? Beschrijf zo letterlijk mogelijk wat er gebeurt en gezegd wordt in chronologische volgorde.

Start: Hoe verloopt de start van de maaltijd? Welke keuzes krijgen bewoners? Hoe uiten zij hun voorkeur of afkeer voor bepaald voedsel.

Tijdens de maaltijd: hoe is het onderlinge contact? Hoe wordt er een gezellige sfeer gecreëerd, door wie. Welke moeilijkheden ondervinden bewoners met eten? Zie je afweergedrag? Hoe reageert personeel. Hoe worden bewoners gestimuleerd voldoende en gezond te eten? Welk hulpmiddelen bij het eten zijn er? Bijv. gebruik maken van contrasterende kleuren, aangepast bestek, aangepaste drinkbekers. Hoe wordt de vorm van het voedsel aangepast aan de mogelijkheden van bewoners? Bijv. fingerfood, gemalen voedsel, vloeibare voeding etc. Hoe worden bewoners geholpen die niet meer zelf kunnen eten. Welke werkzaamheden verricht het personeel tijdens de maaltijd? Beschrijf ook de interactie van bewoners met eventuele familie of vrijwilligers en hun taken tijdens de maaltijd.

Afsluiting van de maaltijd: wie neemt het initiatief? Wordt er iets gezegd over hoe de maaltijd was? Hoe worden de tafels afgeruimd? Wie helpt mee? Hoe wordt de overgang van eten naar iets anders gemaakt? Wie doet de afwas?

7. Trek je vervolgens terug en schrijf een snelle reflectie (maximaal 10 minuten):
 - o Wat viel positief op?
 - o Wat viel negatief op?
 - o Wat heeft je verrast?
 - o Wat heb je geleerd?
 - o Welke tip(s) zou je geven?
8. Ga daarna (eventueel later) grondig analyseren wat je opgeschreven hebt. Maak een verslag aan de hand van de volgende vragen en geef telkens het meest treffende voorbeeld uit je beschrijving erbij (inspringen en cursief, anonimiseren). Geef telkens een tip ter verbetering. Gebruik daarbij ook de literatuur die je hebt bestudeerd. Kijk ook terug naar de reflectie die je onmiddellijk na het observeren hebt geschreven.
 - o Was de maaltijd gezond? Waarom? Hebben de bewoners voldoende gegeten? Wat deed het personeel wel of niet om dat te bevorderen?
 - o Werden de bewoners op een persoonsgerichte manier benaderd? Welke persoonsversterkende en persoonsondermijnende strategieën werden toegepast? Hebben de bewoners genoten van de maaltijd?
 - o Hoe bevordert het personeel de zelfredzaamheid van bewoners?

- Hoe was de sfeer tijdens de maaltijd? Waren de bewoners op elkaar betrokken? Was het personeel betrokken op de bewoners? En de bewoners op het personeel?
- Beschrijf hoe er gereageerd werd op eventueel afwerend gedrag en welke gevolgen dat had.
- Beschrijf hoe vrijwilligers of familieleden al dan niet betrokken waren bij de maaltijd.
- Ga na of je de visie op wonen en zorg die het verpleeghuis/de woonvorm uitdraagt herkenbaar is in de manier waarop de maaltijd vorm krijgt.

Schrijf dit op in een verslag. Probeer zo objectief mogelijk te schrijven zonder oordelen. Bespreek het verslag met je stagebegeleider en pas eventueel aan. Bespreek het verslag daarna in het team en kijk hoe zij reageren op de tips die jij voorstelt en ga na hoe jullie samen een of meer tips kunnen doorvoeren.

Onderdeel van een project van Kenniscentrum Zorginnovatie van Hogeschool Rotterdam, 2018
Projectleider: Dr. Jacomine de Lange, Lector Transitie in Zorg
Alle materialen zijn beschikbaar onder het tabblad 'Resultaten' op www.hr.nl/dementieonderwijs